

FOLOSIREA MATERIALULUI COMPLEMENTAR IN EXPOZIȚIA DE ARHEOLOGIE (MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ)

EUGENIA POPESCU

Problema folosirii materialului complementar în expoziția de arheologie este foarte complexă, iar rezolvarea sa satisfăcătoare nu este ușoară. Acest lucru este cu atât mai dificil cu cât în publicațiile de specialitate din țara noastră nu s-au scris studii despre această problemă, iar atunci când sînt prezentate realizările expoziționale ale unor muzee, problema în speță este tratată tangențial.

Cu toate acestea, în țara noastră s-au făcut în ultimii ani progrese însemnate pe această linie, progrese materializate în organizarea a numeroase muzee, care prin materialul original bogat dar mai ales prin sistemul de prezentare, rivalizează cu multe muzee din străinătate. Amintim doar cîteva din noile instituții muzeale sau reorganizări de vechi expoziții care între timp se perimaseră și care după părerea noastră, reprezintă o adevărată acumulare valorică din toate punctele de vedere : Muzeul de istorie al României, Muzeul „Porțile de Fier“, Muzeul militar central, Muzeul Ploiești și cel de la Alba Iulia.

Prezentarea de față se referă la modul cum am conceput și îmbinat folosirea materialului complementar cu cel original pentru orînduirea comunei primitive, sclavagiste și perioada prefeudală în muzeul județului Argeș, colaborarea cu arhitectul și graficianul de la I.I.S. „Decorativa“, pentru a găsi cele mai adecvate și atractive forme de expunere, în raport cu conținutul științific al tematicii și spațiul dat. Lucrarea are la bază, în mare măsură, experiența căpătată în decursul anilor, ca urmare a organizării mai multor expoziții temporare de arheologie, dar mai ales a celor două expoziții de bază a Muzeului Argeș — cea deschisă în anul 1966 și noua sa reorganizare din anul 1974 — într-un spațiu nou, cel actual.

Pornind de la faptul incontestabil că muzeul zilelor noastre este pe de o parte o instituție cu caracter științific, iar pe de alta, un important factor de instruire și educare a maselor, muzeograful trebuie să dovedească o deosebită pricepere în îmbinarea armonioasă a muncii de cercetare științifică cu cea de tematician, pentru a reuși să orînduiască expozatele în ansambluri expoziționale, bazate pe o selecție riguros științifică, care să oglindească momente esențiale, semnificative ale domeniului în care lucrează. Investigațiile științifice și alcătuirea tematicii sînt condiționate una de alta și se completează reciproc. Acest fapt se finalizează numai în expoziție. Pentru atingerea acestui scop, un element precumpănitor în muzeografie este expunerea atractivă, diferențiată și echili-

brată, adecvată spațiului disponibil, întregită de un material complementar bine gândit și folosit cu maximum de eficiență. De felul cum muzeograful știe să îmbine într-un tot armonios toate aceste elemente, depinde reușita expoziției, în care piesele originale trebuie să capete un plus de valoare, devenind adevărate instrumente de cunoaștere și educare a publicului vizitator.

Dacă pentru prima etapă a organizării unei expoziții, cea a selecției materialului tridimensional și a alcătuirii tematicii se pornește de la o cantitate de cunoștințe acumulate în anii de studiu, cunoștințe întregite pe parcurs prin munca de cercetare pe care muzeograful, dar și alți specialiști, o desfășoară zi de zi și de la o colecție bine încheagată, în cele mai multe cazuri, pentru munca propriu-zisă de organizare a unei expoziții, fiecare dintre noi trebuie să se dovedească a fi și un artist, de un anumit gen, în a cărei creație, prezentarea estetică și sugestivă a exponatului de muzeu, să fie subordonată nemijlocit conținutului științific al realităților ce urmează a fi prezentate în expoziție. Pentru aceasta, problema locului și rolului materialului complementar în muzeu, ocupă astăzi un loc tot mai însemnat în muzeologie, devenind una din problemele cheie cu care slujitorii acestor lăcașuri cultural-științifice, sînt tot mai des confrunțați.

Ca în oricare alt domeniu de activitate, și în muzeologie, ritmul trepidant de dezvoltare social-economică impune găsirea de noi forme cît mai adecvate cerințelor actuale, bazate pe ultimele cuceriri tehnico-științifice, fără de care nu se poate concepe organizarea unui muzeu modern, corespunzător scopului propus, al instruirii și educării maselor de vizitatori.

În august 1974, s-a redeschis la Pitești, expoziția permanentă a secției de istorie. Ea a fost concepută de către realizatori, ca o reflectare a istoriei zonei Argeșului și a împrejurimilor sale, a locului și rolului acestor meleaguri în cadrul istoriei naționale, a progreselor realizate din cele mai vechi timpuri pînă astăzi.

Cercetările întreprinse în ultimii ani, soldate cu colectarea unui bogat material arheologic și cu noi puncte de vedere privitoare la istoria comunităților omenești, precum și obținerea unui nou spațiu corespunzător, care a fost amenajat după noile cerințe ale muzeologiei moderne, ne-a dat posibilitatea revizuirii totale a tematicii și a vechiului mod de expunere, folosit în precedentă expoziție.

Materialul complementar folosit este destul de variat, în funcție de epocă, nevoile de acoperire a unor lipsuri materiale, de subliniere a unor idei și fenomene caracteristice anumitor perioade. În principal s-a făcut uz de: texte explicative, generale sau de vitrină, hărți, fotografii, diapositive, reproduceri, reconstituiri, planuri de săpături arheologice.

Prezentarea paleoliticului, de exemplu, s-a făcut printr-un text general de caracterizare a epocii și printr-o hartă în care, față de hărțile oficiale publicate, s-au marcat ultimele descoperiri făcute în zona Argeșului în anii din urmă. Prin aceasta s-a scos în evidență că pe aceste locuri s-a desfășurat din plin procesul de antropogeneză. Harta are avantajul că poate fi oricînd completată cu eventuale descoperiri paleolitice, iar textul poate fi îmbunătățit și schimbat cu ușurință fără a fi nevoie de a se apela la executant.

În prezentarea neoliticului, bogăția materialului arheologic a dat posibilitatea unei prezentări monografice a așezării fortificate de la Teiu. Sigur că materialul complementar folosit a trebuit să fie subordonat

acestui scop. Fiind una dintre puținele și importante așezări fortificate din România, s-a început expunerea printr-un text general, asupra evoluției fortificațiilor neolitice. Planul de săpătură a tellului de la Teiu, profile comparative, ale altor fortificații neolitice, reconstituirea pe baza cercetărilor arheologice a așezării, creează posibilitatea vizitatorului de a-și face o imagine completă asupra evoluției sistemului de fortificații neolitice, așezarea de la Teiu reprezentând punctul terminus în această privință.

Prin expunerea într-un loc central a obiectelor de aramă descoperite la Teiu și printr-un text scurt, s-a marcat un alt fenomen cu adevărat implicații economice în viața comunităților neolitice, începutul metalurgiei aramei și practicarea schimbului în natură cu populațiile din bazinul mediteranean.

Materialul arheologic a fost expus în următoarea ordine :

- unelte cu folosire multiplă ;
- unelte care dovedesc practicarea principalelor ocupații : agricultura, creșterea animalelor și vânătoarea ;
- unelte și produse ale practicării meșteșugurilor torsului, țestului și mai ales a olăritului.

Materialul astfel ordonat este însoțit de etichete.

Tot în această sală, ocupînd un loc central și atrăgînd atenția vizitatorului chiar de la prima vedere, este plasată harta principalelor descoperiri arheologice din Argeș și împrejurimi, descoperiri ce se regăsesc în expoziție. Realizată din punct de vedere tehnic și artistic într-o manieră modernă, înzestrată cu un releu, care dă posibilitatea trecerii în revistă a descoperirilor pe epoci și apoi în ansamblu, acest material complementar este de mare utilitate pentru toate categoriile de vizitatori. Ea demonstrează densitatea populației și continuitatea de locuire în spațiul amintit. Alături, în cadrul aceluiași panou, este redată harta R. S. România, cu marcarea distinctă a județului Argeș, pentru ca vizitatorul să-și amintească imediat așezarea geografică exactă a acestui județ în cadrul României.

În sala a doua, problemele au fost axate pe epoca metalelor.

Epoca bronzului, mai puțin cercetată în Argeș, a ridicat probleme mai multe în ceea ce privește folosirea materialului complementar. Textul general de prezentare a epocii este susținut de o gamă variată de unelte descoperite pe cuprinsul întregului județ. În același text s-a subliniat faptul că din punct de vedere etnic și lingvistic, bronzul european se caracterizează prin formarea populațiilor indo-europene, iar în spațiul carpato-balcanic, prin dezvoltarea triburilor trace, din a căror ramură nordică fac parte geto-dacii. N-a fost neglijată nici apariția primei diviziuni sociale a muncii, între păstori și agricultori.

Prezentarea descoperirilor arheologice de la Tițești-Bucșenești, din așezarea aparținînd grupului cultural Tei, a cărei arie cuprinde și Argeșul, s-a completat cu o hartă-diapozitiv, care prezintă aria grupului cultural Tei, iar în medalion România, cu așezările sau necropolele eponime ale culturilor epocii bronzului mijlociu din întreaga țară. Un panou-grafic, reproduce cîteva din frumoasele și cele mai reprezentative decorațiuni și forme ceramice Tei. Sub acesta, un diapozitiv-vedere generală a acestei așezări, peste care se găsește satul actual.

După cum se constată în acest caz, materialul complementar este mai numeros, aceasta avînd printre altele și scopul de a acoperi o parte

din necesarul de cunoștințe pe care materialul original mai sărac nu-l poate oferi. Socotim că prin această vizitatorului este ajutat să-și facă o imagine de ansamblu asupra perioadei prezentate.

În schimb, prezentarea epocii fierului, perioadă din care muzeul nostru posedă cea mai numeroasă colecție arheologică, abundența de material de toate categoriile, a necesitat un material complementar de cu totul altă natură, folosindu-se mai ales fotografii de șantier. Textul general în care s-a subliniat că grupul cultural Ferigile, cu care se începe expunerea, marchează trecerea la cea de a doua epocă a fierului și că în esență este un grup predominant getic, este însoțit și întregit de o hartă diapozitivată a ariei de locuire nord-tracice, în care s-au marcat în mod special numeroasele descoperiri arheologice din Argeș și împrejurimi.

Fotografiile înfățișând diverse etape de cercetare a unui tumul funerar, oferă vizitatorului posibilitatea să înțeleagă cum se ridica un astfel de monument funerar, folosirea sa îndelungată pentru o înmormântare principală și pentru mai multe înmormântări secundare, cantitatea și componența inventarului funerar, ritul și ritualul de înmormântare. La aceasta se adaugă o vedere de proporții a locului pe care a fost amplasată una din cele mai de seamă necropole din Argeș, cea de la Tigveni.

Cum, descoperirile aparținând grupului cultural Ferigile sînt toate de natură funerară și se datează în secolele VI—IV î.e.n., expunerea în continuare a istoriei populației dacice din epoca sa clasică și pînă în anul 106 e.n., s-a bazat, în principal, pe descoperirile din marea așezare de la Cetățeni. Și în acest caz, s-a folosit un procedeu întrucîtva deosebit. Lăsînd pe plan secundar unele aspecte ale culturii dacice, aspecte întîlnite în toate muzeele, pornind de la principala caracteristică a așezării de la Cetățeni, aceea de depozit de mărfuri destinate schimbului dintre comunitățile de la nord și sud de Carpați, dar mai ales între acestea, Arhipelagul Egeean și Orientul Apropiat, accentul a căzut asupra acestei activități.

În expoziție s-a folosit pe lîngă materialul arheologic care atestă acest fapt : amfore grecești și locale, monede republicane romane și dacice, ceramică și podoabe de import, un text-citat din scrierile istoricului antic Polibiul în care se enumeră produsele vehiculate pe calea schimbului între regiunile mai sus amintite.

Prin grafică și fotografii s-au mărit inscripțiile grecești de pe mînușile de amfore, s-a desenat conturul unei amfore întregi, pentru că cele descoperite în săpătură sînt fragmentare. Un alt text mai mic subliniază faptul că la început schimbul între lumea elenistică și cea dacică se făcea pe baza trocului primitiv. În sec. I î.e.n. o dată cu pătrunderea monedei republicane romane și a baterii de monedă proprie de către daci, schimbul se face și pe bază de monedă, așa cum s-a dovedit pe baza cercetărilor arheologice.

Expunerea unor dovezi de existență a unui atelier de bijutier la Cetățeni, ca și a celor două tezaure de podoabe dacice din argint, descoperite la Rociu și Bălănești, a fost folosită ca pretext de a reliefa dezvoltarea meșteșugului prelucrării argintului la geto-daci. În textul explicativ s-a accentuat că în sec. I î.e.n. acest meșteșug atinge apogeul său, dar, că la baza sa stă o tradiție mai veche, traco-getică, cu rădăcini adînci care pot fi urmărite pînă cel puțin în sec. VI î.e.n. Prin fotografii — reproduceri mărite — a unor obiecte de artă celebre descoperite în România : coiful de argint aurit de la Agighiol, cel de la Coțofenești, aplice

din tezaurul de Craiova, rhytonul de la Poroina, vase și podoabe de la Sîncărieni etc., ideea subliniată în text capătă o dovadă în plus a acestui adevăr.

Prezentarea istoriei geto-dacilor se încheie cu un impunător moment intitulat sugestiv „Daci și romani“, compus din două hărți mari pe sticlă, cea a Daciei în secolele V î.e.n.—I e.n. și cea a Daciei în timpul stăpînirii romane. Momentul ocupă un loc central dominînd sala a treia, care prezintă pe lîngă așezarea de la Cetățeni, stăpînirea romană în Dacia și tot restul mileniului I e.n. Hărțile se suprapun peste o copie de pe o metopă a Columnei lui Traian. Aceasta și cele două medalioane — basorelief — înfățișînd pe Decebal și Traian, plasate imediat sub titlul monumentului, urmăresc să sugereze vizitatorului că la baza formării limbii și poporului român stă simbioza daco-romană, simbioză începută înainte de cucerire.

Peste cristalul vitrinei din stînga momentului descris mai sus, vitrină în care s-au expus piese de armament roman, s-au scris două citate :

— Strabo, VII, 3, 11, în care se subliniază crearea de către Burebista a unui stat puternic și întins ;

— Dio Cassius, LXVII, 6, referitor la Decebal cel priceput în ale războiului, potrivit de temut pentru romani.

Pe același cristal a fost caracterizată perioada stăpînirii romane, punîndu-se accent mai ales pe procesul romanizării treptate a populației băștinașe și a progreselor vieții social-economice, intrarea Daciei în orbita sistemului sclavagist clasic roman.

Intrucît materialul tridimensional expus provine din castrul Jidava, situat pe limesul transalutan, limes care străbate județul Argeș de la un cap la celălalt, s-a scris un alt text general, așezat în dreapta momentului „Daci și romani“. Acesta se referă în prima parte, la puternicul sistem defensiv creat de romani în scopul păstrării provinciei Dacia. În partea a doua a textului se arată care sînt castrele descoperite pe traseul argeșean al limesului transalutan. Sub text, peste un diapozitiv reprezentînd o vedere generală a zonelor consolidate din ruinele castrului, s-a expus planul acestuia, imbinare foarte sugestivă pentru vizitator, care își poate face o imagine completă asupra arhitecturii și masivității zidurilor cetății, precum și asupra întinderii sale.

Pe un panou separat, cu litere mari, aurii, peste un fond deosebit decît cel folosit pînă acum pentru unele sublinieri, s-a plasat textul despre formarea limbii și poporului român. Din textul respectiv se rețin două idei fundamentale : romanizarea treptată a populației băștinașe și păstrarea activă a acestei romanități și după anul 271, în perioada migrațiilor. Acesta a fost plasat înainte de etalarea dovezilor de cultură materială provincial-romană.

Tezaurul de denari imperiali romani (4 023 de piese) descoperit la Sîmburești între limesul alutan și transalutan, este însoțit de fotografii mărite reprezentînd aversul și reversul cîte unei monede din fiecare emisiune, în ordine cronologică. Procedeu acesta a fost utilizat din cauză că monedele fiind prea mici nu se poate citi legenda și nici vedea bine capul împăraților emitenți.

Materialele arheologice de la Mătăsaru sînt însoțite de o fotografie — aspect de săpătură — în care se văd clar cîteva gropi de provizii și

groapa unui semibordei, iar în text se atrage atenția asupra influenței romane care s-a exercitat asupra populației de daci liberi din afara provinciei Dacia, încă din a doua jumătate a secolului II e.n., influență vizibilă și în alte descoperiri ulterioare ca cele de la Vrănești și Chilia, datate în secolele III—IV și cele de la Mogoșani din sec. IV e.n.

În textul general de prezentare a așezării de la Birlogu s-a subliniat că locuitorii săi se ocupau cu agricultura, păstoritul și meșteșugurile, iar în harta imediat următoare, harta formațiunilor politice românești din secolele X—XII, a fost marcată și această așezare.

Harta este ultimul material complementar care încheie. Ea a fost realizată din cristal pe care s-au marcat principalele descoperiri arheologice din epoca respectivă și localizarea primelor formațiuni prestatale. Cristalele se suprapun peste un fundal din ciment autocrazivat, reprezentînd schematic formele de relief ale României.

Ca un element general valabil pentru tot muzeul, este marcarea, pe pazia de aluminiu de deasupra vitrinelor, cu litere mari în relief, denumirea fiecărei perioade și încadrarea cronologică a descoperirilor prezentate.

Etichetele sînt simple, tipărite pe hirtie colorată care se armonizează cu fundalul vitrinelor. Pentru fiecare stațiune arheologică s-a aplicat o etichetă mare centrală și apoi altele mai mici pe categorii de obiecte și rar pentru un singur obiect. Acest sistem prezintă avantajul evitării repetării de fiecare dată a localității de unde provine obiectul și a datării, acestea marcîndu-se numai o singură dată în eticheta generală.

Pentru a se sparge monotonia și stereotipia în prezentare și pentru a scoate în evidență, acolo unde a fost necesar, unele obiecte de importanță deosebită, s-au aplicat pe fundalul vitrinelor aplici îmbrăcate cu postav colorat. Așa s-a procedat în cazul uneltelor de la Teiu, cele din epoca bronzului, podoabe dacice, monedele etc.

Pentru unele categorii de obiecte foarte mari, care nu încăpeau în vitrine, s-au folosit podiunuri capitonate cu același motex cu care s-a acoperit întreaga suprafață a podelei din muzeu.

Nu avem pretenția de a fi găsit cea mai potrivită proporție dintre materialul original și cel complementar și nici forma cea mai adecvată de prezentare a sa. Chiar din primele luni de după deschiderea muzeului, ne-am dat seama de unele neajunsuri și lipsuri. Așa de exemplu, textele, din lipsă de înțelegere din partea executantului și a caracterului stas a unor materiale folosite, au fost scrise cu același caracter de literă, fără posibilitatea unor sublinieri necesare. Un alt neajuns al textelor este generat de faptul că fiind scrise pe cristalul vitrinei, destul de aproape de sursa de lumină, sînt greu lizibile din cauza reflexiei. Altele și nu întotdeauna cele mai puțin importante, sînt scrise cu litere mult prea mici, făcînd mai ales pe vizitatorul individual să le treacă cu vederea.

În sfîrșit, atît hărțile realizate pe cristal, cît și textele scrise cu litere din material plastic lipite pe cristal, trebuie mereu controlate pentru a remedia deteriorările produse prin deslipirea literelor în timpul curățeniei sau din cauza trepidățiilor.

Pe marginea celor de mai sus, se pot desprinde cîteva concluzii general valabile cu privire la folosirea materialului complementar în expoziția de arheologie :

— Materialul complementar trebuie să se subordoneze ideilor tematice și conținutului științific al acestora și nu invers.

— Ca și în cazul alcătuirii tematicii, pentru materialul complementar este necesară o cercetare și selectare prealabilă, riguros științifică a materialului ce se va folosi.

— Armonizarea și adaptarea materialului complementar la spațiul de organizare a expoziției, mobilierul de muzeu și sistemul de iluminat folosit. Aici intervine în mare măsură colaborarea muzeografului tematician cu arhitectul și graficianul. De felul cum acești factori reușesc să se pună de acord depinde, mai ales, ținuta artistică a expoziției.

— Stabilirea unei proporții între materialul original și cel complementar, de așa manieră, încît balanța să incline întotdeauna în favoarea materialului tridimensional original.

— Păstrarea constantă a acestei proporții în întreaga expoziție.